

ВПЛИВИ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена теоретико-методичним проблемам дослідження факторів впливу інфляційних процесів на економічний розвиток суспільства. Автором аналізуються державні заходи нейтралізації негативних проявів інфляції.

Статья посвящена теоретико-методическим проблемам исследования факторов влияния инфляционных процессов на экономическое развитие общества. Автором анализируются государственные меры нейтрализации негативных проявлений инфляции.

The article is devoted to theoretical-methodical problems of the study of factors of influencing the inflation processes on the economic development of society. The author has analyzed the state counter-measures to neutralize the negative effects of inflation.

Однією із передумов скорочення, або недостатності запланованих інвестицій та непередбаченості одержання певних обсягів інвестицій, які могли б бути залучені в економіку країни, є інфляція, яка може проявлятися як результат розбалансованості сукупного попиту й сукупної пропозиції в суспільстві та виявляється у зростанні загального рівня цін, знецінюванні грошових коштів, у формі відносного подорожчання іноземної валюти чи золота.

Інфляція, яка перекладається як «здіймання», за своєю сутністю сприймається як переповнення каналів обертання надлишковими грошовими коштами, що не забезпечені відповідним зростанням товарної маси. Можливо вважати, що інфляція обумовлена деформацією грошового обертання, яке стало постійним та вже хронічним явищем із середини 30-х рр. ХХ ст. у багатьох країнах світу.

У сучасній економіці акцент робиться на виділенні п'яти основних причин сьогодення, які впливають на виявлення інфляційних процесів:

1. Незбалансованість державних витрат та прибутків, що позначається на дефіциті державного бюджету, який фінансується за рахунок позик Національного банку, що веде до зростання грошової маси в наявному обігу.

2. Надмірне, завищене інвестування, яке призводить до перевищення обсягів інвестицій у можливостях економіки та сприяє стримуванню зростання споживання. Такі явища можуть спостерігатись у воєнізованій економіці, де збільшення видатків у військових цілях викликає потребу щодо розширення грошової емісії, до того ж це виснажує ресурси, через що уповільнюється розвиток споживання, тобто

грошова маса не знаходить адекватного покриття.

3. Розвиток тенденцій монополізації в економіці та переважання монополізму над конкуренцією тягне за собою зменшення пропозиції, встановлює й утримує високий розмір цін та посилює невідповідність між грошовою і товарною масою.

4. Скорочення надходжень від зовнішньої торгівлі та зростання цін на імпортовану продукцію й товари.

5. Інвестиційне очікування, яке через постійне підвищення цін на товари та послуги обумовлює підвищений попит на товари, продукцію, матеріальні цінності, які споживачі прагнуть придбати надмірно, аби позбутись грошової маси, понад своїх поточних потреб. В той же час виробники, в очікуванні підвищення цін на ресурси, сировину, матеріали, підвищують ціни на готову продукцію, тобто відбувається загальне підвищення цін, а інфляція набуває самопідтримуючого характеру.

Враховуючи те, що інфляція є наслідком не тільки внутрішніх, але й зовнішніх причин, при підтриманні на державному рівні стабільного валютного курсу, а також постійних надходжень іноземної валюти до країни, через зростання цін на імпортовані товари, в змозі виникнути так звана імпортована інфляція.

Інфляція являє собою безперечно негативне економічне явище, яке, набувши високого рівня, переростає у економічне лихо. Якщо ж інфляція набуває галопуючого вигляду, то економічне господарство зазнає втрат і дезорганізації ще й через невизначеність ринкової кон'юнктури, тоді ціна вже не виконує свою головну функцію у ринковому господарстві – перестає бути

об'єктивним показником.

П. Хейне свого часу відмічав, що невизначеність щодо майбутніх цін, яка виявляється через інфляцію, може призвести до зростання взаємного незадоволення, яке порушує здатність щодо співробітництва між різними прошарками суспільства. До того ж, інфляція породжує скорочення надходжень інвестицій, підриває стимули щодо грошового накопичення, збільшує рівень бартерних операцій, тобто провокує перехід від грошової до натуральної форми платежів, а все це стримує економічний розвиток, обмежуючи міжгосподарські зв'язки, обумовлюючи падіння виробництва, що призводить, у свою чергу, й до зменшення пропозиції та занепадає господарство.

Інфляційні процеси підривають соціальну, економічну й політичну стабільність у суспільстві, що являє собою одну із найбільш гострих проблем в сучасному розвитку економіки не тільки в Україні, але й у багатьох країнах світу. Високі темпи зростання цін призводять також і до зниження конкурентоспроможності вітчизняних товарів, через що зростає імпорт не тільки необхідних ресурсів та товарів, а навпаки, збільшується заїмство неякісних товарів широкого вжитку й низького гатунку, зменшується експорт, зростає безробіття й, відповідно, відбувається зруйнування економіки. Зростання інфляції провокує підвищення попиту на іноземну валюту, як найбільш стабільну, спонукає до спекуляцій на валютному ринку, позначається на відпливі капіталів за кордон, що, в свою чергу, прискорює зростання цін.

Інфляція впливає також і на кредитну пропозицію, оскільки в цей період кредитори значно скорочують, або запобігають їх надання у зв'язку із тим, що позика одержується як «дорогі» гроші, а повертається вже як «дешеві».

Негативні наслідки інфляції на практиці використовуються як банками, так й урядовими установами, оскільки, якщо є значні нагромадження державних боргів, інколи проводять практику короткотермінового стимулювання інфляції, з метою знецінення своєї заборгованості, а також за допомогою випуску у обіг так званих «безтоварних» грошей, тобто через збільшення видатків бюджету проводять пожвавлення економіки, надаючи їй необхідний динамізм.

Сучасне спрямування кейнсіанської теорії виділяє такі два впливові види інфляції: попиту й витрат. Інфляцію попиту можливо представити як перевищення сукупного попиту над поточними виробничими можливостями, які призводять до підвищення рівня цін. Інфляція та-

кого роду починається із зростання цін на кінцевий продукт, поступово поширюючись на фактори виробництва, при цьому зростання цін на останні відстає від зростання цін на перші. Якби не були причини початкового зростання цін, вони негайно наштовхуються на обмеження, які пов'язані із фактичним обсягом грошової маси. Інакше кажучи, підвищення попиту породжує не стільки інфляцію, скільки її загрозу, звідси виникають проблеми, у більшості випадків для державних органів (наприклад, для уряду й Національного банку), щодо запровадження регулюючих механізмів обсягів грошової маси. На цей період держава, намагаючись запобігти загрозі спаду виробництва, запроваджує важелі впливу, застосовуючи їх в основному адміністративного й, меншою мірою, економічного характеру, одними з яких можуть бути паліативне розширення грошової сфери обертання, для чого збільшуються обсяги грошової маси, що, відповідно, в змозі спровокувати інфляційні процеси. У короткостроковій перспективі така державна політика визначається підвищенням цін та збільшенням реального виробництва продукції, а у довгостроковій перспективі адміністрування призводить тільки до зростання цін випуску, тобто до інфляційної спіралі.

Якщо ж держава стримує зростання грошової маси, то через достатньо короткий термін часу відбувається дезінфляція, а саме скорочується попит та відновлюється рівновага. Вітчизняна практика вже довела, що наявність бажаних придбати продукцію, яка ще не гарантована від того, буде вона у продажу чи ні, виявляє опційний характер взаємовідносин, як це відбувалось в Україні у 1995-1999 рр., коли перед посівною та й перед періодом збору врожаю монополні утворення, незважаючи на підвищений попит на паливно-мастильні матеріали, приховували, в очікуванні підвищення цін, свою продукцію у багатьох регіонах країни.

Один із видів інфляції – інфляція витрат, через ряд суб'єктивних й об'єктивних обставин, внутрішніх та зовнішніх впливів, визначається зростанням витрат виробництва, у розрахунку на одиницю продукту, а відповідно пропозиція, при попередніх цінах, падає, що викликає, у свою чергу, підвищення цін, внаслідок чого, при недостатньому попиті, обсяги виробництва, а також зайнятості скорочуються. Такого роду інфляція починається із зростання цін на фактори виробництва, а вже потім розповсюджується за технологічним ланцюжком на кінцевий продукт. Якщо ж при інфляції витрат, з метою

запобігання спаду виробництва, зменшити контролюючі дії (тобто адміністрування) за збільшенням грошової маси, то можливо припустити, з високим ступенем вірогідності, що очікування розкручення такої інфляційної спіралі, як і у випадку із інфляцією попиту – у короткостроковій перспективі відбувається зростання цін й реального випуску продукції, а у довгостроковій – тільки зростання цін. І навпаки, при проведенні політики жорсткого бюджетного обмеження, спад виробництва, з часом, зводить інфляцію до мінімуму. Через специфіку конкретних факторів зростання витрат, а також тривалість цього періоду, дезінфляція може бути достатньою для того, щоб так звані номінальні витрати, при застосуванні визначених традиційних заходів, зросли до неприйнятної у соціальному й політичному відношенні рівня.

У розроблених та запропонованих монетаристами підходах щодо факторів інфляційних процесів підкреслюється, що вони завжди є грошовим явищем й тому вирішення цієї проблеми пов'язується із заходами у сфері грошового обертання. За їх визначенням існує взаємозв'язок між попитом на гроші й кількістю самих грошей в обігу. Суб'єкти господарської діяльності виявляють, в процесах господарських відносин, стабільний попит на грошові кошти, а якщо кількість грошей в обігу перевищує рівень попиту, тоді суб'єкти прагнуть пред'являти стабільний попит на гроші, й навпаки, в іншому випадку суб'єкти прагнуть позбавлятися надлишкової грошової маси, що, у свою чергу, різними шляхами призводить до виникнення та розвитку інфляції.

Одним із антиінфляційних заходів, якими в змозі керуватись для забезпечення сталого розвитку економіки, може бути зменшення кількості грошей в обсягу, а по мірі того, як суб'єкти господарювання пристосовуються до нових умов, при скороченні кількості грошей, в дію вступають сили, які спрямовані на зниження темпів інфляції.

При переході до ринкової економіки визначається обумовленість того, що в ній здатні діяти сили у напрямку вирівнювання протиріччя між кількістю грошей, яку суб'єкти бажали б мати, й наявною грошовою масою в обігу, саме тому можливі спроби зменшення кількості цінних паперів (що в Україні ще не набуло свого значення), які також є в обігу, а це, відповідно, призведе до підвищення норми проценту, або зниження попиту приватного сектору на товари та послуги. Такі заходи зможуть призвести до скорочення виробництва, а через деякий час й до зниження темпів зростання цін. Однак мож-

ливо спрогнозувати й підвищення обмінного курсу валют (що спостерігалось в Україні), як можливого варіативного підходу щодо вирішення наявної проблеми. Такі заходи в змозі знизити ціни на імпортовані товари та на певний час скоротити активність орієнтованих на експорт галузей, які відчують зниження тиску на витрати виробництва.

Механізм, за допомогою якого зменшення кількості грошей в обігу повинно знизити темпи інфляції, залежить від певних конкретних обставин, звідси швидкість досягнення результатів запровадження грошової політики в економіці значною мірою залежить від того, що від неї чекають.

Таким чином, проявляється уявлення, яке широко розповсюджено та визначає, що контролювання грошового обертання послаблює інфляцію тим більше, чим скоріше вдається її приборкати, й тим меншими будуть втрати від скорочення виробництва.

Підходи монетаристської теорії виходять із того, що інфляція викликана змінами рівня попиту й не носить витратного характеру, отож ця теорія, у чистому вигляді, не виділяє місця політиці у галузі доходів.

При цьому підході припускається, що підприємства, при певних умовах, тривалий час здатні одержувати товарно-грошову рівновагу на ринку, тому держава за цих обставин не має необхідності втручатись в їх діяльність із запровадженням антиінфляційних цін.

Звідси, стримування інфляції може бути забезпеченим регулюючими заходами виключно у грошовій формі, а саме грошово-кредитною політикою національних банків, яка має бути спрямованою на обмеження грошової маси. Цим визначенням і розкриваються завдання, які постають перед фінансово-кредитними й банківськими системами сучасного ринкового спрямування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Базилевич, В. Д. Державні фінанси: навч. посібник [Текст] / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – К.: АТІКА, 2002. – 368 с.
2. Василик, О. Д. Теорія фінансів [Текст] / О. Д. Василик. – К.: Основи, 2002. – 547 с.
3. Власюк, В. Є. Важелі управлінських впливів на проведення фінансово-кредитної політики: монографія [Текст] / В. Є. Власюк. – Д.: Вид-во ДНУЗТ, 2006. – 268 с.

Надійшла до редколегії 22.04.2008.